

Nina Sääskilähti

Kuuntelukirjoittaminen ekopoeettisena käytäntönä

Teoksessaan *Ecocriticism and the Poiesis of Form: Holding on to Proteus* Aaron M. Moe (2019) pohtii biosemiotiikan ja materiaalisen ekokritiikin keskeistä kysymystä. Miksi inhimillinen on nähty semioottisesti aktiivisena siinä missä luonto on käsitetty epäaktiiviseksi. Omassa aihepiiriin syventymisesään Moe laskeutuu lopulta solutasolle, ja kysyy, onko aineen muotoa synnyttävä toimijuus solutasolla samanlaista vai toisenlaista semioottista toimintaa kuin muu materian poiesis. Solu on vain yksi minimalistinen Moen tarkastelema muoto siemenen, fragmentin, aforismin ja värähtelyn joukossa. Runoudesta puhuessaan Moe näkee, tai ehkä pikemminkin kuulee, äänen värähtelyn muotoa tuottavana energiana.

Mikrotaso, solujen prosessit sekä ilman ja veden partikkelit ovat, kuten tunnettua, Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin klassikkoteoksen *Mille Plateaux* (engl. *A Thousand Plateaus*, 1987) kuvastoa. Maan ja kosmoksen värähtelyjen puoleen kääntyville Deleuzelle ja Guattarille, kuten Moellekin, äänellisyys on viimesijaisin kysymys – yhtäältä perustavin, toisaalta se, johon lopulta päädytään. Miksi ääni tulee niin usein vasta muun jälkeen, viipyen? Entä jos kirjoittamista lähestyttäisiinkin jo alun alkaen äänen värähtelystä liikkeelle lähtien?

Timothy Morton (2007) löytää äänilähtöisestä ajattelusta keinon vapautua luontokirjoittamiseen piintyneistä rasitteis-

ta. Näihin lukeutuvat romantisoimisen lisäksi sisä- ja ulkopuolen ja etu- ja taka-alan erottelu. ”Luontoa” materiaalisena kokonaisuutena ei tulisi käsittää kielen avulla kuvattavaksi taustaksi, vaan esimerkiksi kirjan sivun materiaalisuudeksi ja kielen fyysiseksi suutuntumaksi. Mortonille (mt. 40–42) ambient on esimerkki etualan ja taustan erottelun purkautumisesta: ambient on jotain, joka ympäröi.

Kirjan tekstiä ympäröivä tyhjä tila, marginaali, vie huomion ilmaisuvälineen materiaalisuuteen. Samoin äänitaiteessa ympäristö ei ole taustaa ja ilmaisuväline etualaa. Tilassa soiva ääni soi tilan materiaalisena värähtelynä, jolloin ei ole mahdollista ajatella taustan ja etualan käsitteiden kautta. Samalla jako sisä- ja ulkopuoleen katoaa.

Tilan resonoiva fyysisyys on keskeinen lähtökohta myös ambient-musiikin pioneerille, avantgarde-säveltäjä Pauline Oliverosille. Oliverosille ääni on fyysistä materiaalisuutta, resonoivaa värähtelyä. Tästä lähtökohdasta rakentuu Oliverosin kehittämä syväkuuntelumenetelmä. Se korostaa kuuntelemisen merkitystä osana paitsi säveltämistä ja musiikin esittämistä, kaikkea taiteellista toimintaa. Tässä artikkelissa tutkin Oliverosin inspiroimana luovien kuuntelumenetelmien potentiaalia ihmistä laajempaa¹ koskevan luontokirjoittamisen kokeiluissa. Kysyn mitä kuuntelua hyödyntävä kirjoittaminen voisi tarkoittaa? Vastauksena tähän kysymykseen käsittelen käytännöllistä esimerkkiä, jossa kokeiltiin kuuntelukirjoittamista osana taiteen ja ekologian lähtökohtia yhdistävää ekoakustista työpajaa.

1 Enemmän-kuin-inhimillinen, joka on myös suomennettu muotoon ihmistä laajempi, on David Abramin (1996) ehdotus luonto-käsitteen korvaajaksi. Käsite liittyy tarpeeseen uudistaa luontoa koskeva kielenkäyttö ja käsitys kielestä ja kirjoittamisesta vain ihmiselle kuuluvana.

Kutsun kuuntelun ja kirjoittamistapahtuman tuloksena syntyneitä tekstejä kuuntelukirjoituksiksi ja kirjoitustapahtumaa kuuntelukirjoittamiseksi. Kuuntelun ja kirjoittamisen suhteeseen paneutuneista äänentutkijoista Deborah Kapchan (2017) käyttää käsitettä äänikirjoitus tai äänikirjoittaminen (sound writing) puhuessaan kirjoittamiskäytännöstä, jonka kautta affektiivinen materiaali, ääni, muunnetaan kirjoitukseksi.² Käytän suomenkielisinä käsitteinä äänikirjoituksen sijaan kuuntelukirjoitusta ja kuuntelukirjoittamista vedoten siihen, että viimeksimainitut ottavat paremmin huomioon eron kuulemisen ja kuuntelemisen välillä. Kuunteleminen, toisin kuin kuuleminen, on aktiivista toimintaa pikemminkin kuin äänen passiivista vastaanottamista (Oliveros 2005).

Kuuntelukirjoittamiskokeilun sisältänyt työpaja järjestettiin *Taide, ekologia ja ihmisen monimuotoinen luontosuhde* -tutkimushankkeessa, jossa pohditaan taiteen merkitystä ympäristökysymysten käsittelyssä.³ Jo olemassa olevien teosten ja niiden vastaanoton tutkimisen lisäksi taiteen mahdollisuuksia luontosuhteen käsittelyssä lähestytään hankkeessa käytäntölähtöisen tutkimuksen keinoin. Tutkimushankkeen käytäntöperusteisen tutkimuksen osa-alueeseen sisältyi kaksi ekoakustista työpajaa. Niissä yhtenä päämääränä oli laajentaa keskustelujen ja kokeilujen avulla käsityksiä inhimillis-

2 Ks. kuuntelukirjoittamisesta postkvalitatiiviseen tutkimukseen yhdistettävänä käytäntönä Sääskilahti (painossa).

3 Tutkimushanke on Koneen säätiön rahoittama. Työpajan toteutti ekologi Heidi Björklund, ekologi ja luonnonsuojelubiologi Jenna Purhonen, äänisuunnittelija Pietu Arvola, runoilija Olli-Pekka Tennilä, tutkimusavustaja Aino Nurmesjärvi ja tämän tekstin kirjoittaja. Työpaja kytkeytyy läheisesti myös kirjoittajan ja Olli-Pekka Tennilän aiempaan yhteistyöhön ja hankesuunnitelmiin. Lämmin kiitos osallistujille, työryhmälle ja Koneen säätiölle.

tä ja ei-inhimillisestä kuuntelemisesta. Työpajassa käsiteltiin biosemioottisia informaationvälittämistapoja ja kuunneltiin ympäristöä aistinvaraisesti ja eri materiaaleja sonifoiden.

Keskityn tässä tekstissä työpajan yhteen kokeiluun, syväkuuntelemiseen. Siinä missä Oliverosin syväkuuntelumenetelmä tarjoaa käytännöllisen lähtökohdan kuuntelukirjoittamiselle, uusmaterialistinen ajattelu ja materiaallinen ekokritiikki ovat kiinnostavia äänellisyyden ja luontokirjoittamisen suhteen kannalta. Käsitelen seuraavassa näitä suuntauksia lyhyesti ennen kuin esittelen kuuntelukirjoituskokeilun.

EKOAKUSTIIKAN JA MATERIAALISEN EKOAKUSTIIKIN LÄHTÖKOHTIA

Akustisen ekologian (Farina & Gage 2017), biosemiotiikan (Maran 2014; 2017; Wheeler 2006) ja ekosemiotiiikan (Farina 2021) suuntaukset limittyvät mielenkiintoisella tavalla materiaaliseen ekokritiikkiin (Iovino & Oppermann 2014; Oppermann 2019). Jakob von Uexküllin, jonka ajattelua myös Deleuze ja Guattari (1987) kommentoivat territorioista ja deterritorialisoitumisesta puhuessaan, hahmotteli Umweltin käsitteen kautta tapaa, jolla lajit muokkaavat ympäristöään ollessaan vuorovaikutuksessa sen kanssa.

Elävät organismit rakentavat fysiologisten, kognitiivisten ja käyttäytymiseen liittyvien resurssien avulla merkityksiä omassa lajinomaisessa maailmassaan, Umweltissa. Umweltit ovat vuorovaikutteisessa suhteessa ympäristöön havainnon ja toiminnan kenttien välityksellä. Umweltiin sisältyy vain se mikä välittyy ja merkityksellistyy aistinvaraisesti. Ilman teknologisia apuvälineitä ihmisellä ei ole pääsyä esimerkik-

si kemiallisiin viestintäkanaviin, joita useimmat nisäkkäät ja hyönteislajit hyödyntävät. (Maran 2017, 50–53.)

Jokaisella yksilöllä on oma Umwelt ja siksi esimerkiksi äänellinen ympäristö muotoutuu jokaiselle yksilölle eri tavalla (Farina & Gage 2017, 13–30).

Vuorovaikutus eri Umweltien välillä synnyttää semioosfäärin verkoston. Biosemioottiset koodit ovat akustisia, kosketukseen perustuvia, kemiallisia tai visuaalisia jokapäiväisesti käytettyjä informaatiovälineitä, joiden avulla suhde ympäristöön muodostetaan. Päiväaktiivisilla eliöillä visuaalinen tieto painottuu. Yöaktiivisille taas haju ja kosketus, samoin kuin magneettisuus, ovat hallitsevia ympäristösuhteen luomisen keinoja. Makuaistin kautta välittyvä kemiallinen informaatio on puolestaan tärkeä monille organismeille niin kasvi- kuin ihmiskunnassakin. (Farina & Gage 2017, 13.) Ääni on yksi semioottinen väline, jonka avulla yksilöiden ja lajien välinen kommunikaatio tapahtuu ja ympäristössä navigointi onnistuu (Farina 2021). Akustinen tieto on geo-, bio- ja teknofonista tietoa (Farin ja Gage 2017, 13). Ihminen voidaan hahmottaa Wendy Wheelerin (2006) ehdotuksen mukaisesti yhdeksi biosemioottisesti kommunikoivaksi lajiksi muiden joukossa. Samalla käsitys kirjoittamisesta muuttuu: ihminen on osa tekstiä, jonka planeetta kirjoittaa (Oppermann ja Iovino 2017, 20).

Materiaalisen ekokritiikin näkökulmassa kommunikaatio on materiaalis-semioottinen suhteen muodostamisen keino (Oppermann 2019). Kuten Donna Haraway (2008, 26) muotoilee, olemme aina materiaalis-semioottisissa ja kommunikatiivisissa tilanteissa tulossa joksikin jonkin toisen kanssa. Näissä yhteyksissä muodostuu toisiinsa kietoutuneita kertomuksia. Harawaylle kosketus on tärkeä materiaalis-se-

mioottinen kenttä. Kuuntelukirjoittamista kokeilleessa työpajassa keskityttiin äänellisyyteen.

Kuten edellä kävi ilmi, yhtenä käytännöllisenä työskentelymuotona äänellisyyttä kohti kääntymisessä hyödynnettiin Pauline Oliverosin kehittämää syväkuuntelua. Syväkuuntelussa kyse ei ole aistimisesta sinänsä, vaan huomion siirtämisestä siihen, mitä kuunteleminen on. Metatasolla liikkuaessaan syväkuuntelu sopii työpajatyöskentelyyn, jossa päämääränä on saada kirjoittajat muodostamaan itse itselleen kysymys siitä, mitä kuuntelemisen perustalta tapahtuva luontokirjoittaminen voisi olla.

Syväkuuntelun synty kytkeytyy 1960- ja 1970-lukujen amerikkalaiseen ympäristöliikkeeseen (Belgrad 2019). Luonnonympäristöillä oli tärkeä merkitys syväkuuntelukäytäntöjen varhaisissa kokeiluissa (Gold 2021). Oliveros oli pioneeri niiden säveltäjien joukossa, jotka kehittivät ambient-musiikin säveltämistä ympäristöfilosofisen ajattelun kautta. Oliverosille vastavuoroisuus ja dialogi ympäristön kanssa ja äänen resonoiva fyysisyys ovat keskeisiä lähtökoh-
tia. Toisin kuin eräät aikalaisensa, Oliveros ei ollut kiinnostunut äänimaisemista, vaan laajemmasta sonosfääristä, johon sisältyy myös stratosfäärinen ja geosfäärinen (Kahn 2013). Oliverosin näkemys sonosfääristä tulee lähelle posthumanistista ja uusmaterialistista orgaanisen ja epäorgaanisen kah-
tiajaon ylittämistä. Oliverosia pidetäänkin posthumanistisen feministisen estetiikan kehittäjänä (Ferrando 2016).

Deleuzen ja Guattarin intensiteettien ja materiaalisuuk-
sien filosofia, joka lähestyy ääntä materiaalisena virtaavuutena ja värähtelynä, ei ole sekään kaukana Oliverosin ääntä koskevista näkemyksistä. Oliverosin äänimeditaatioissa, kuten muussakin meditatiivisessa toiminnassa, voi syntyä ko-

kemus uppoutumisesta, joka pyyhkii yli ihmiskeskeisyyden. Deleuzen ja Guattarin (Deleuze & Guattari 1987; Guattari 1995) filosofiassa ihmiskeskeisyyden korvaa geofilosofiaan ja kosmoksen värähtelyjen tieteenä. Deleuze hahmotti keston äänellisyytenä, rytminä (ritournelle). Se läpäisee kaiken aistittavan, olemalla elämän perusta ja liittämällä yhteen fyysisen ja ideationaalisen. (Esim. Deleuze & Guattari 1987, 299-300; Gallope 2017.)

Yhteydet Deleuzen, Guattarin ja Oliverosin ajattelun välillä eivät ole sattumanvaraisia. Deleuzen sekä Deleuzen ja Guattarin ajattelulla on suoria yhteyksiä taolaiseen filosofiaan. Deleuze (1990, 65) kirjoitti muun muassa itsen ja toisen, subjektin ja objektin sekä sisä- ja ulkopuolen yhteenliittymisestä tyhjyydellä täyttyvässä läsnäolossa daoon viitaten (ks. Jagodzinski 2020, 27–62). Syväkuuntelumenetelmää kehittäessään Oliveros perehtyi samoin buddistiseen ja taolaiseen filosofiaan ja käytäntöihin (ks. Oliveros 2005, xx).

KUUNTELUKIRJOITTAMINEN PAIKKASPESIFISENÄ TOIMINTANA

Käytäntöperustaisessa tutkimuksessa teoria ja menetelmät ovat läheisessä dialogissa toistensa kanssa. Oliverosin syväkuuntelu tarjoaa käytännöllisen lähestymistavan kuuntelemiskokeiluille. Oliveros (2005, xxi–xxv) korostaa syväkuuntelumenetelmää kuvaillessaan ihmisen totunnaisen kuuntelutavan ja syväkuuntelun eroa. Tavanomaista on, että kehon vastaanottamasta äänellisestä informaatiosta vain osa käsitellään tietoisesti (Oliveros 2005, 18–19). Kuuntelukävelyjä ja -työpajoja suunniteltaessa aistimisen tapojen totun-

naisuuksiin onkin hyvä kiinnittää huomiota. Kulttuuri ohjaa ihmisen aistimiskäyttäytymistä eri tilanteissa. On esimerkiksi tavanomaisempaa katsella ja kuunnella tuntematonta ihmistä julkisessa tilassa tapahtuvassa vuorovaikutustilanteessa kuin haistella tätä läheltä. Myös ympäristö ohjaa totunnaista käyttäytymistapaa.

Tällä on merkitystä työpajojen suunnittelun kannalta. Työpajatoiminta on tilanne- ja paikkakohtaista taiteellista toimintaa ja näin ollen tilanteen ja paikan merkitystä työpajan kokonaisuuden kannalta on syytä erikseen pohtia työpajaa suunniteltaessa. Tässä puheena olevaan, kenelle tahansa avoimeen työpajaan etsittiin osallistujia ilmoituksella, jossa työpajaa kuvattiin luontoretkeksi. Luontoretken ajatukseen sisältyy kulttuurisia toimimisen tapoja, jotka voivat osaltaan suunnata kehollista asennon ottamista ja huomion suuntaamista, myös kuuntelemista.

Aistiminen, liikkuminen ja ympäristö kietoutuvat toisiinsa muillakin tavoilla. Luontoretki järjestettiin kaupunkikeskustan tuntumassa sijaitsevalla suosituilla lähiluontoalueella. Sitä hallinnoidaan kaupunki- ja ympäristösuunnittelun toimesta. Alueella risteilee useita polkuja. Tämänkaltaisilla lähiluontoalueilla liikkumista ohjataan myös suunnittelukäytäntöjen ja niiden tuloksena syntyneiden reitistöjen kautta. Oletetut aistimistavat ohjaavat myös luontopolkujen toteutusta: on tavanomaista rakentaa luontopolkuja maisemallisesti antoiisiin paikkoihin ja suunnitella reitti johtamaan visuaalisesti vaikuttaviin sijainteihin.

Aistit ja aistiminen kytkeytyvät monin tavoin sosiaaliseen, kulttuuriseen, sukupuoleen ja luokkaan ja tietty aistimisen tapa tai aistimisen kyky voi muodostua normatiiviseksi paitsi yleisölle avoimilla luontoretkillä, myös luontoretkeä toimin-

tamuotona hyödyntävässä tutkimuksessa, tai kuten Stephanie Springgay ja Sarah Truman (2018) ovat huomauttaneet, aisti- ja kuuntelukävelymenetelmää tutkimuksessa hyödynnettäessä. Myös kehon esillä oloon ja liikuttamisen tapoihin liittyy normatiivisuutta.

Aistimisen moninaisuutta ja moninaisuuden suhdetta normatiivisuuteen tai oletuksiin voi kuvata valta-aistien ja vähemmistöaistien⁴ välisiksi suhteiksi. Huomion kääntäminen vähemmistöaisteihin tai muuntuneisiin aistimistapoihin voi horjuttaa ja moninaistaa tavanomaista asennon ottamista, rytmisyyttä ja ympäristöön suuntautumista ja sitä kautta auttaa irrottautumaan tavanomaisesta.

Näistä syistä johtuen työpaja aloitettiin rikkomalla luontoretken tavanomainen kehollinen asento ja aistimisen tapa. Tavanomainen liikkuminen ja aistiminen horjutettiin työpajan alussa tehdyillä liikkumisharjoituksilla. Niissä lähdettiin liikkeelle kävelemällä ensin takaperin selkää edellä, tämän jälkeen mahdollisimman hitaasti askeltaen ja lopuksi tunto- ja kuuloaistinvaraisesti silmät kiinni pitäen. Tavanomaisesta kehon asennosta ja aistimistavasta irtautuminen vähemmistöaistien tai häiriytyneen aistimisen kautta olivat keinoja rikkoa tavanomainen ja aloittaa suuntautuminen ympäristöön orientoitumiseen kuuntelemisen kautta.

4 Viittaan vähemmistöaistin käsitteellä aistihierarkiaan. Monet äänentutkijat ovat tuoneet esille näköaistikeskeisyyden ja äänellisyyden suhteen hierarkkisenä suhteena. Sanavalintani on leikillinen viittaus Deleuzen ja Guattarin vähemmistökielen käsitteeseen. Vähemmistöaistilähtöisyys ja häiriytynyt aistiminen voivat toimia luonnottomina luonnon osallistumisina, joista Deleuze ja Guattari (1987, 272–273) puhuvat. Deleuzelle ja Guattarille luonnon luonnollisuus on toiseksi tuleminen mahdollisuus. Luonto on itsessään moninaistuva moninaisuus, joka on koko ajan tulossa toiseksi.

Hidas liikkuminen on yksi Pauline Oliverosin syväkuuntelumenetelmän vastaanottokykyä lisäävistä harjoitteista, jotka suuntaavat kohti kuuntelemisessa muodostuvien yhteyksien huomaamista. Suunnittelin työpajaa varten Oliverosin harjoitteista kokonaisuuden, jonka avulla kokeilimme syväkuuntelua kaikkiaan noin tunnin kestäneenä harjoitteena. Työpajassa pystyimme kokeilemaan syväkuuntelua melko suppeasti. Syväkuuntelu on hitaasti omaksuttava ja pitkäkestoisista syventymistä edellyttävä käytäntö.

Syväkuuntelussa kuuntelemisen, äänellisen toiminnan, liikkeen ja kuvittelun modaliteetit yhdistyvät. Liikkeen, huomion suuntaamisen ja keskittymisen lisäämisen kautta virittäytyään kuuntelemiseen, joka on kuulemiseen verrattuna kokonaisvaltaisempaa ja koko keholla tapahtuvaa vuorovaiikutteisuutta. Syväkuuntelussa jako sisä- ja ulkopuoleen katoaa. Keholliset harjoitteet sisältävät liikkeen, kuuntelemisen ja äänen tuottamisen harjoitteita, joiden kautta syvennyttään vastavuoroiseen suhteeseen ympäristön kanssa.

Työpajan kuuntelukirjoittamiskokeiluun sisältyi kolme osaa. Tavanomaisen kävelytavan rikkomisen jälkeen teimme kuuntelemiseen virittäviä meditatiivisia keskittymisharjoitteita. Näissä lämmittelyharjoitteissa suunnattiin huomiota hengittämiseen ja kehon vastaanottokyvyn lisäämiseen, vuorovaikutukseen ympäristön ja kehon välillä, samoin kuin akustiseen ympäristöön virittäytymiseen. Kuuntelemiseen orientoiduttiin kuunteluharjoitteiden vetäjän eli tämän tekstin kirjoittajan antamien ohjeiden avulla.

Alkuvirittäytymistä seurasi 20 minuutin pituinen syväkuuntelu, jossa huomiota kohdistettiin laajasti koko ääniympäristöön ja yksittäisiin ääniin. Kuuntelemisen jälkeen kirjoitettiin 10 minuutin ajan vapaasti. Ohjeena oli valita itselle

sopiva kirjoitustapa, oli se sitten raportoiva, piirtelyä sisältävä tai mielikuvituksen alueelle siirtyvä. Muuta työpajan etukäteistä ja tiedollista kehystämistä esimerkiksi edeltävien ryhmäkeskustelujen kautta ei ollut.

Jotkut osallistujat jatkoivat muistiinpanovälineinä toimineisiin vihkoihin kirjoittamista työpajan myöhemmissäkin vaiheissa. Nostan tähän tekstiini otteita kolmelta kirjoittajalta. Minua kiinnosti tietää, kuinka syväkuuntelun yhteydessä kuunnellaan ja kirjoitetaan ja millaiseksi kirjoitustapahtuma muodostuu. Yhteistä 10 kuuntelukirjoitukselle oli onomatopoeettisten ilmausten käyttäminen. Muutamat lisäsivät kirjoituksen oheen yksityiskohtia maisemasta tai abstrakteja muotoja, esimerkiksi aaltomaisia viivoja. Yksi kuuntelukirjoittaja hahmotti ympäristön äänikartan muotoon ja erotteli äänen alkuperän ja liikkeen suunnan mukaan tekemiään äänihavaintoja eri kategorioihin.

Harjoitteiden tarkoituksena oli muuttaa usein tiedostamattomasti valikoiva kuuntelemisen tapa ja tätä kautta suuntautua akustiseen ympäristöön kokonaisvaltaisemmin, äänen värähtelyä tunnustellen ja kuuntelun ja mielikuvituksen yhteen liittäen.

Syväkuuntelun luonnetta kuvatessaan Oliveros (2005, xxv) neuvoo kiinnittämään huomiota eläinten tapaan kuunnella: monet eläimet ovat syväkuuntelijoita. Ei-inhimillisiin kuuntelemisen ja äänitelemisen tapoihin huomion kääntäminen oli osa syväkuuntelumenetelmän päämääränä olevaa kuuntelemista koskevan käsitystavan laajentamista. Luontoretkellä on tavanomaista kuunnella eri eläinlajeja ja tunnistaa niitä. Syväkuuntelun kautta lajien kuuntelusta käännyttiin kohti lajien kanssa kuuntelemista. Tämä onkin Pauline Oliverosin feministisen ajattelun tärkeä päämäärä: kuuntelukin on po-

sitionaalista, joten on tärkeää pohtia mistä positiosta käsin kuuntelu syntyy. Oliverosin lähtökohtana on jaettu, ei-hierarkkinen yhteinen kuunteleminen (Loveless 2020, 102).

Kuuntelukirjoitus: Hengittävä sammal

puron vesi on hiljaa
puitten lehdet hiljaa
ei tuule

tasaisen tinnituksen suhinaa
Läpi kuuluu kaikki
mikä kuuluu

Sammalet ovat hiljaisia
niitä mahtaa kiusata
tuo auton moottorin
pörryttäminen

Räksä!
Siitä sammalet eivät
häiriinny.
Joukko ihmisiä,
hengittävät hiljaa

--

Mitä tässä on?
Pajukkoa, lepikkoa,
hiljainen puro.

Tämä palanen luontoa
on vain pieni ryteikkö
asutuksen ympäröimänä.

Ja miten voimakkaasti
Se pitää puoliaan
olemalla hiljaa!
Puut hengittävät
keltaiset lehdet hengittävät

Sammalikko
hengittää.
Kaikkien hengitys on erilaista.

Kun ihmiset ovat ääneti
he sopivat joukkoon,
luonto hyväksyy heidät lähelleen.

Luonto on.
Ihminen vierailee,
pitää olla hiljaa
ettei häiritse.

Yllä oleva kuuntelukirjoitus⁵ on syntynyt syväkuunteluharjoitusten ja 20 minuutin pituisen syväkuuntelun jälkeen. Kirjoitus tuo esiin syväkuuntelussa tapahtuneen suuntautumisen, jota Stacy Alaimo (2010) kutsuu trans-korporealisuudeksi. Se viittaa inhimillisen ja ei-inhimillisen kietoumaan, jossa inhimillinen asettuu osaksi materiaalisia virtaavuuksia ja paikkaa. Kuuntelukirjoitus ei toimi niinkään yhteyden muo-

⁵ Tekstin on kirjoittanut Ulla Vuopala.

dostamisen välineenä ei-inhimilliseen. Sen sijaan kuuntelukirjoittamisessa voi havaita, kuinka kuunteleva ihmiskeho on jo valmiiksi materiaalisesti kietoutunut, vuorovaikutuksessa ympäristöönsä ja osa sen materiaalisia virtaavuuksia.

Kuuntelukirjoituksessa kietoutuneisuus kaikuu rinnastuksissa, jotka toistuvat läpi kirjoituksen. Materiaaliset ja keholliset toiminnot ja prosessit, kuten hengittäminen, asetuvat rinnastusten samankaltaisuuksien suhteiksi. Hengitys liittyy ilmaan olioiden välillä eli siihen, mikä on välissä. Samalla se liittyy siihen, mikä on yhteistä ja jonka jaamme keskenämme. Ilma kulkee ihmiseen sisään aukoista, jolloin ilman reitti osoittaa kohdan, josta olemme aukkoisia ja huokoisia. Ilma on se, joka kulkee läpi, liittyy meidät ympäristön virtaavuuksiin ja muihin materiaaliin, hengittäviin, kokonaisuuksiin.

Kehon rajojen ylittyminen on enemmän kuin inhimillistä kehojenvälisyyttä: havaintoa siitä, että ihmiskeho on kietoutunut materiaalisuuteen aineenvaihdunnallisesti. Materiaaliset rajat vuotavat ja syntyy havainto paikassa olemisesta materiaalisena prosessina, jossa ihminen on yksi hengittävä olio muiden joukossa. Jokaisen hengitys on erilaista, mutta kaikki, puutkin ja sammal hengittävät. Ihmiskehon hengitys rinnastuu muiden olioiden hengitykseen: koko ympäristö tekee korvin kuultavaa hengitystä. Enemmän kuin inhimillinen kietoutuu kirjoitukseen. Minä maisemoituu, uppoo verkostoihin.

Toisessa kuuntelukirjoituksessa subjektit vaihtavat paikkaa tai muuntuvat toisiksi. Kuuntelukirjoitus kuvaa kuuntelevan ja kirjoittavan ryhmämme subjektin ja objektin paikkoja vaihtaen linturyhmäksi, naamiohaukoiksi:

naamiohaukat sammaleisilla
 keltaisten lehtien sisustamilla
 kivillä.
 Maskit kuin valkea
 linnunnokka – ekoakustiikka-
 lunnit. Lähinnä näytämme lunneilta.

Kirjoitukset tavoittavat jotain, jonka kuuntelukirjoitustilanteesta myös itse tunnistan ja muistan. Kuuntelukirjoittaminen aloitettiin pienellä aukiolla, johon asetuimme kukin omaan kohtaamme, hiljentyen ja lähes liikkumattomaan asentoon jäähmettyen. Keskityimme kuuntelemaan. Kun olimme hiljaa paikoillamme, linnut tulivat katsomaan meitä. Niitä kerääntyi päittemme päälle tarkkailemaan. Ne pääs- telivät omia linnun ääniään päittemme yllä. Siinä hetkessä emme tarkkaillleet lajeja luonnossa, vaan tarkkailimme lajien kanssa. Emme kuunnelleet lajeja, vaan kuuntelimme lajien, tai pikemminkin eläinyksilöiden, kanssa toisiamme. Syntyi kokemus siitä, kuinka ihminen on vain yksi aistiva, kommunikoiva ja materiaalis-semioottisia suhteita muodostava laji muiden joukossa.

Luontoretkellä ihminen usein suuntaa huomionsa eri kohteisiin ympäristössä, tarkkailee lintuja ja muita havaittavia, liikkuvia tai äänteleviä ja näyttäytyviä eliöitä. Kuuntelukirjoittamisen aikana lintujen asetuttua päittemme ylle tarkkailemaan meitä koin itse oman kuuntelevan kehoni osaksi paikan akustista yhteisöä, yhdeksi ääntelijäksi ja kuuntelijaksi monien muiden ääntelevien ja kuuntelevien ja näyttäytyvien eliöiden joukossa. Austin McQuin (2020) kutsuu äänellisen vuorovaikutuksen kautta syntyvää kokemusta osuvasti lajienväliseksi resonanssiksi. Syväkuuntelussa toteutui kuuntele-

misen muoto, joka on lajienvälistä resonanssia, kuuntelemista yhdessä pikemminkin kuin jonkin kohteen kuuntelemista. Kyse ei silloin ole yhteyden muodostamisesta ihmisestä erilliseksi käsitettyyn luontoon, interaktiosta ihmisen ja luonnon välillä. Pikemminkin kyse on sen havaitsemisesta, että kuuntelemme toisiamme, kuuntelemme yhdessä.

Kuuntelukirjoittamista pohtiessani olen kiinnittänyt paljon huomiota syntyneiden tekstien rinnalla kirjoitustapahtumaan. Kun muistelen puron varteen pienelle aukiolle puskiin keskelle paikoilleen asettunutta ryhmäämme, joka keskittyy pelkästään kuuntelemiseen, kirjoitustapahtuma alkaa mielesäni muistuttaa performanssia tai interventiota, joka rikkoo tavanomaisen. Paikallaan olomme teki meistä myös esiintyjä. On tavanomaisempaa liikkua lähiluontoalueella ympäristöä tarkkaillen, poluilla askeltaen, yksin tai pienessä joukossa. Kuunteleminen paikallaan istuen voi sen sijaan näyttää ei-minkään-tekemiseltä.

Toimintamme hämmensikin toisia luontopolulla liikuneita ihmisiä. Alentamalla äänensä kuiskaukseksi jotkut heistä kysyivät, voivatko kulkea sen aukion läpi, jolle olimme asettautuneet. Hiljaa paikoillaan oleva mitään tekemätön ihmisparvi ei vastannut tavanomaista toimimisen tapaa. Syväkuuntelu teki kuuntelevista kirjoittajista hetkiseksi tarkkailun ja huomion kohteita, kuin ihmiseläinryhmän, joka asuttaessaan lähiluontoaluetta tulee siellä liikkuvien tarkkailun kohteeksi.

Kuunteleminen on Pauline Oliverosin syväkuuntelussa itsessään taiteellista toimintaa. Edellä olevan esimerkin vailossa kuuntelu taiteellisena toimintana voidaan käsittää tai-teen tarjoamaksi mahdollisuudeksi tulla toiseksi. Kun kuuntelemisesta tulee performanssi, kuuntelemisen akti voi olla

myös interventio. Toiseksi tulemisen kokemuksessa käsitykset kielestä ja kirjoittamisesta voivat myös alkaa horjua. Kirjoitustyöpajat voidaan käsittää semioottisiksi koneiksi, jotka tuottavat kytkentöjensä mukaista kirjoitusta (ks. Sääsilahti 2021). Kuuntelukirjoittamisessa kirjoittaja joutuu kysymään itseltään, mitä kuuntelemisen perustalta tapahtuva kirjoittaminen tarkoittaa. Mitä silloin kuunnellaan? Mitä silloin kirjoitetaan? Mikä kirjoittaa?

Äänilähtöisyys voi lopulta johtaa kirjoittamisesta luopumiseen, ainakin siinä mielessä jollaiseksi luontokirjoittaminen yleensä käsitetään. Kuuntelu ja kirjoittaminen voivat tällöin olla yksi ja sama asia. Käveleminen ja kuunteleminen voivat muodostua ympäristön kirjoittamiseksi, jossa askeleet kirjoittavat maahan ja kehon äänet ilmaan omia merkkejään.

KIRJOITTAMINEN LUONTOKADON AIKAKAUDELLA

Syväkuuntelu yhdistetään useimmiten musiikilliseen luovaan toimintaan (esim. Tiekso 2019). Sen soveltamiselle ei kuitenkaan ole mitään rajoituksia (Gold 2021). Oma kiinnostukseni syväkuuntelua kohtaan liittyi tässä tekstissä kysymykseen siitä, voisiko syväkuuntelua yhdistää myös muuhun toimintaan, kuten ekopoeettiseen kirjoittamiseen. Voisiko kuuntelukirjoittaminen olla enemmän-kuin-inhimillinen kirjoitustapa tai toimia sellaisen osana? Voisiko se avata uusia näkökulmia siihen mitä luontokirjoittaminen on?

Voisiko äänellisyyteen liittyä sellaista potentiaalia, jota esimerkiksi visuaalisuudesta pois kääntyvät Deleuze ja Guattari (1987) siihen liittävät puhuessaan äänellisyydestä kaikkea materiaalisuutta läpäisevänä ja ihmiskeskeisyyden ylipyöh-

kivänä uudistavana ekspressiivisyytenä? Timothy Morton (2007, 64), joka löytää äänellisyydestä luontokirjoittamisen uudistamisen mahdollisuuksia, toteaa että subjektin ja objektin kahtiajako on niin iskostunut ajatteluamme, että on hyvin haastavaa päästä siitä kokonaan eroon. Jos saamme kokemuksen uppoutumisestamme maailmaan, paljon pienemmällä todennäköisyydellä olisimme valmiita tuhoamaan sen.

Syväkuuntelu voi tarjota subjektin ja objektin kahtiajaon ylittymisen kokemuksen. Ympäristö voi alkaa tällöin näyttäytyä suurena äännejärjestelmänä, jota voi kuunnella monikielisenä ja -murteisena puheena. Lähtökohtainen oletus luonnon ja kulttuurin kahtiajaosta voi purkautua. Se minkä antropologit 1800-luvulla julistivat erottavan inhimillisen ei-inhimillisestä, kulttuuri, voi alkaa hahmottua inhimillisen ja ei-inhimillisen kietoutuneisuutena ja ihmisen kulttuurihistoria lajienvälisyyden kulttuurihistoriana.

Jos paneudumme esimerkiksi lintuihin kuuntelijoina, voimme käsittää enemmän ihmisen puheenoppimisen neurologisista perustoista (McQuin 2020, 18). Jos taas kuuntelemme lajien välistä resonanssia, lajien sukupuutto voi alkaa rinnastua sanojen sukupuuttoon. Lajienvälisten kohtaamisten väheneminen köyhdyttää myös kieltä, joka kantaa mukanaan muistijälkeä lajienvälisestä kuuntelevasta kohtaamisesta. Kuulemmeko jonain päivänä linnun äänen vain sanassa *liverrys*, lokin kirkaisun sanassa *rääkäisy*?

Ekopoetiikan kentällä — ymmärrettynä laajemmaksi kuin luontorunous tai ekologinen, kantaaottava runous — on etsitty tapoja lajienvälisten suhteiden esiin kirjoittamiseen (Hume & Osborne 2018). Edellä käsittelemäni kuuntelukirjoitus on esimerkki siitä, kuinka kuuntelukirjoittaminen voi toimia yhtenä tapana kirjoittaa esiin kietoutuneisuutta.

Kuuntelukirjoitus voi olla inhimillisen ja ei-inhimillisen yhteenkietova ja tässä mielessä materiaalis-semioottisissa yhteyksissä muodostunut kietoutunut kertomus.

Kuuntelukirjoitus voi olla esimerkki myös eettisestä kirjoittamisesta. Materiaalisen ekokritiikin kentällä on kannustettu etsimään ekologisesti kestäviä ja eettisiä tapoja puhua ympäristöstä. Esimerkiksi Stacy Alaimo (2010) korostaa, että kietoutuneiden kertomusten kertomisella on eettistä merkitystä. Viime vuosina on yleisemminkin entistä useammin nostettu esiin tarve kehittää uusia luonnosta kirjoittamisen muotoja. Esimerkiksi ekolinguisti Aarren Stibbe (2021, 164) mainitsee luontokatoa käsittelevien kirjoitusten ongelmaiseksi liiallisen abstraktiuden. Stibben mukaan maailmaa ei voi pelastaa käyttämällä samaa kieltä, jolla se on tuhottu. Tarvitaan kieltä, joka herättää kehollisen kokemuksen tason.

On myös keskusteltu siitä, onko luonnosta kirjoittamisella enää ylipäänsä mitään merkitystä? Entistä useampi sukupuuttoaaltoa, luontokatoa ja ilmastonmuutosta vastaan taisteleva on luopunut kirjoittamisesta kokonaan. Filosofin Kathleen Dean Moore (2016, 260) listaa kirjoittajia, jotka ovat jo turhautumisen vuoksi luopuneet luonnosta kirjoittamisesta ja siirtyneet esimerkiksi suoraan toimintaan. Moore kysyy, miksi ylipäänsä enää harjoittaa luonnosta kirjoittamista? Moore itse haluaa kuitenkin pitää kiinni uskosta kirjoittamisen mahdollisuuksiin toimia vastuullisen luontosuhteen syntymisen edistämiseksi. Antroposeenissä, kuten Donna Haraway (2016) on korostanut, synkistä näkymistä täytyy pystyä löytämään myös toivon mahdollisuuksia.

Pauline Oliverosin käsitys kuuntelemisesta ympäristöllisenä kietoutuneisuutena ja ei-hierarkkisenä vastavuoroisuutena sopii tähän eetokseen. Kuuntelukirjoittaminen voi olla

kirjoittajalle ja ympäristöön uteliaan ihmettelevästi suhtautuvalle yksi myönteisen luontosuhteen ylläpitämisen keino. Värähtely kertoo energiasta ja vitaalisuudesta kohinoina, rapinoina ja sirkutuksina, tunnettujen ja tuntemattomien eliöiden, olioiden ja materiaalisuuksien kietoutumisesta elämässä, jota elämme teknologisen ja biologisen kietoutumana. Voi syntyä halu ymmärtää luontoa moninaistuvana moninaisuutena, kuten tässä kuuntelukirjoituksen otteessa sanallistetaan:

Tuulen kohina puissa, samalla staattisen ja jonnekin liikkuvan tuntuinen

Olivatko äskettäiset nopeat kiekaisut peräisin renkaista vai linnun hätäännyntyä viserrystä?

Äänet voimistuvat ja hiljenevät aaltomaisesti, ehkä oman hengitykseni tahtiin, kenties sen seurauksena

Lintuja on nyt paljon ja joka puolella. Kunpa tuntisin teidät.

NINA SÄÄSKILAHTI on nykykulttuurin tutkimuksen oppiaineen tutkija Jyväskylän yliopiston Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksessa. Hänen väitöskirjansa Ajan partaalla (2011) käsitteli omaelämäkerrallista aikaa päiväkirjajoittamisessa. Hänen tieteidenvälisesti orientoitunut kulttuurintutkimuksensa on suuntautunut muun muassa kulttuuriseen muistiin, kuulumiseen ja postkvalitatiivisiin ja taideperustaisiin menetelmiin.

LÄHTEET

- Abram, David 1996. *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-than-Human World*. New York: Pantheon Books.
- Alaimo, Stacy 2010. The naked word: The trans-corporeal ethics of the protesting body. *Women & Performance: a journal of feminist theory*, 20, 1, 15–36. DOI: 10.1080/07407701003589253.
- Belgrad, Daniel 2019. *The Culture of Feedback: Ecological Thinking in Seventies America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Deleuze, Gilles 1990. *Logic of Sense*. Toim. V. Boundas. Käänt. M. Lester & Charles Stivali. New York: New York Columbia University Press.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix 1987. *A Thousand Plateaus*. London: Continuum.
- Farina, Almo & Gage, Stuart H. (toim.) 2017. *Ecoacoustics: The Ecological Role of Sounds*. Hoboken: John Wiley and Sons.
- Farina, Almo 2021. *Ecosemiotic Landscape: A Novel Perspective for the Toolbox of Environmental Humanities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ferrando, Francesca 2016. A Feminist Genealogy of Posthuman Aesthetics in the Visual Arts. *Palgrave Communications*, 2, 16011 (2016). DOI: 10.1057/palcomms.2016.11.
- Gallope, Michael 2017. *Deep Refrains. Music, Philosophy, and the Ineffable*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gold, Heloise 2021. Sähköpostikeskustelut kirjoittajan kanssa.
- Guattari, Felix 1995. *Chaosmosis: An ethico-aesthetic paradigm*. Transl. Paul Bains & Julian Pefanis. Sydney: Power.
- Haraway, Donna J. 2008. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, Donna J. 2016. *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- Hume, Angela & Osborne, Gillian (eds.) 2018. *Ecopoetics: Essays in the Field*. Iowa City: University of Iowa Press.

Iovino, Serenella & Oppermann, Serpil 2014. Introduction: Stories Come to Matter. *Material Ecocriticism*. Eds. Serenella Iovino & Serpil Oppermann. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

jagodzinski, jan 2020. *Pedagogical Explorations in a Posthuman Age. Essays on Designer Capitalism, Eco-Aestheticism, and Visual and Popular Culture as West-East Meet*. Cham: Palgrave Macmillan.

Kahn, Douglas 2013. *Earth Sound Earth Signal: Energies and Earth Magnitude in the Arts*. Berkeley: University of California Press.

Kapchan, Deborah 2017. The Splash of Icarus: Theorizing Sound Writing / Writing Sound Theory. *Theorizing Sound Writing*. Ed. Deborah Kapchan. Middletown: Wesleyan University Press, 1–22.

Loveless, Stephanie 2020. Tactical Soundwalking in the City. A Feminist Turn from Eye to Ear. *Leonardo Music Journal*, 30, 99–103. DOI: 10.1162/LMJ_a_01100.

Maran, Timo 2014. Semiotization of Matter. A Hybrid Zome between Biosemiotics and Material Ecocriticism. *Material Ecocriticism*. toim. Serenella Iovino & Serpil Oppermann. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 141–154.

Maran, Timo 2017. *Mimicry and Meaning: Structure and Semiotics of Biological Mimicry*. Cham: Springer.

McQuin, Austin 2020. *Becoming Audible. Sounding Animality in Performance*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.

Moe, Aaron M. 2019. *Ecocriticism and the Poiesis of Form: Holding on to Proteus*. New York: Routledge.

Moore, Kathleen Dean 2016. *Great Tide Rising: Towards Clarity and Moral Courage in a Time of Planetary Change*. Berkeley: Counterpoint.

Morton, Timothy 2007. *Ecology without Nature. Rethinking Environmental Aesthetics*. Cambridge, MA & London: Harvard University Press.

Oliveros, Pauline 2005. *Deep Listening: A Composer's Sound Practice*. New York: iUniverse.

Oppermann, Serpil 2019. How the Material World Communicates: Insights from Material Ecocriticism. *Routledge Handbook of Ecocriticism and Environmental Communication*. Eds. Scott Slovic, Swarnal-

atha Rangarajan & Vidya Sarveswaran. London & New York: Routledge, 108–117.

Oppermann, Serpil & Iovino, Serenella 2017. Introduction: The Environmental Humanities and the Challenges of the Anthropocene. *Environmental Humanities. Voices from the Anthropocene*. Toim. Serpil Oppermann & Serenella Iovino. London & New York: Rowman & Littlefield, 1–22.

Springgay, Stephanie & Truman Sarah E. 2018. *Walking Methodologies in a More-than-human World: WalkingLab*. London & New York: Routledge.

Stibbe, Arran 2021. *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live by*. London & New York: Routledge.

Sääskilähti, Nina 2021. Amelien silmä. Kuuluminen ja taiteen mikropolitiiikka. *Kulttuurintutkimus* 1/2021,

Sääskilähti, Nina. 2021. Postkvalitatiivisia liikahduksia tekstin ja äänen välillä. *Elore*.

Tiekso, Tanja 2019. Musiikin avantgardistinen ekologia Jacques Attalin, R. Murray Schaferin ja Pauline Oliveroksen ajattelussa. *Musiikki ja luonto: soiva kulttuuri ympäristökriisin aikakaudella*. Toim. Juha Torvinen & Susanna Välimäki. Utukirjat. Turku: Turun yliopisto, 364–383.

Wheeler, Wendy 2006. *The Whole Creature: Complexity, Biosemiotics and the Evolution of Culture*. London: Lawrence and Wishart.